

A CSŐDBE JUTTATOTT KÉT ÉVSZÁZADOS KOHÓ HELYETT MARADT A SZEGÉNYSÉG ÉS KILÁTÁSTALANSÁG

Nándorhegy, a rozsdáette vörös acél

FOTÓ: SZUCHER ERVIN

Hiába virágzott a monarchia idején és éltetett rengeteg családot a szocializmus éveiben, a mintegy kétszáz éves múltra visszatekintő nándorhegyi kohászat szétvágásra ítélt ócskavasként végezte. A gyáróriás csődje a vidék lepusztulását is magával hozta. Mára az ércbánya is bezárt, és az állomásra sem futnak be vonatok. A nyolcvanas évek 14 ezres városkája jóformán megfeleződött.

→SZUCHER ERVIN

Két megsárgult képeslapot forgatok a kezemben és próbálom elképzelni az erdélyi fémipar egyik fellegvárát, a száz évvel ezelőtt még virágzó Nándorhegyet. Az egyik lapot Torontálvásárhelyre, Baranyi Magdus nagyságos úrleányának címezték: a vasgyár dombról készült látképével, a martinkemenccével és kavaró művel bizonyos Elza kíván boldog új évet ba-

A szeméthehy háttérében húzódik meg a csődeljárás áldozatává vált kohóipari kombinát

rát nőjének. A másik az állomás épületét ábrázolja rakodómunkásokkal és várakozó utasokkal, valamint egy éppen érkező vagy indulni készülő, rönkökkel megpakolt szerelvényvel.

FOTÓ: SZUCHER ERVIN

Bő kétszáz éves „vaskorszak”

A fekete-fehér felvételek szinte maguktól beszélnek: a monarchia egy kis, de rendkívül fontos ipari központjában az 1800-as évek végét követő századfordulón még lüktetett az élet. Akkor már szinte százéves történelme volt a vas- és rézérc kitermelésének, de az első vashámor és hengermű is komoly régiséggel rendelkezett.

„A gyártelep azért nem nyert nagyobb fejlődést, mert a katonai kincstár, nevezetesen az oláhbánsági határőrezred nagyobb részben vasgyártásra szükséges terjedelmesebb erdőségeket 12 esztendei alkudozások és szerződési pörök dacára átengedni határozottan vonakodott és a polgári munkásságra nélkülözhetetlen szabad mozgást, és a munkásviszonyokra vonatkozó gyártulajdonosi befolyást leszorított a katonai határi intézmény követelményével” – írja Pesty Frigyes az 1877-ben kiadott A Szörényi bánság és Szörény vármegye története című viselő könyvében.

A 20. század ipari forradalma újabb lendületet adott az érc kitermelésének és feldolgozásának. Az idősebb korosztály még jól emlékszik azokra az időkre, amikor az immár államosított vasipari kombinát a helyi és környékbeli aktív lakosság nagy hányadának kenyéradója volt. Csúcskorában a gyár több mint ötezer munkást foglalkoztatott, míg a város összlakossága alig haladta meg a 11 ezret. Nem kell különösebb matematikai számítást végezni ahhoz, hogy megtudjuk: szinte minden egyes nándorhegyi lakos valamilyen módon kötődött az acélművekhez. Ezért is a lehangoltság, szomorúság, amikor ma egy helybéli a gyár sorsáról kérdezzük.

„A magánosítás jelentette a vég kezdetét – állítja Paraliov György Győző egykori alkalmazott. – Az egymást követő új tulajdonosok addig tartották a gyárat, amíg a szerződésbe foglalt adómentességet élvezték. Némi környezetvédelmi beruházáson kívül

más befektetés jóformán nem is volt. A több mint ötezer munkásból mára nyolcan maradtak. Nincs más dolguk, mint darabokra szedni mindent, és ócskavasként értékesíteni. Mármost azt, amit eddig nem loptak el mások.”

A nándorhegyi ipari koloszusnak sem jutott jobb sors, mint Románia többi mamutvállalatának. Legutóbb a Mechel látott némi fantáziát a kombinát bizonyos részlegeiben, de az orosz

→ **A kommunista hatalom átvétele után 1948-ban Oțelu Roșura, azaz Vörös Acélra változtatták a település nevét, csak hogy ne emlékeztessen a királyi ház meghatározó alakjára.**

kézben lévő részvénytársaság is hamar bedobta a törülközőt. A helybeliek véleménye szerint senkinek nem volt érdeke pénzt fektetni a gyárba, mindenki a gyors haszonszerzést leste.

Paraliov 1989 után is fontos beosztást töltött be a kombinátban. Az uniós normák kötelezővé tétele után ő felügyelte a környezetvédelmi beruházásokat. A vállalt befektetést megvalósították, csak szinte soha nem használták. „Ennek egyszerű a magyarázata – vég közbe Vigh András helyi fiatal mérnök. – Csak az ellenőrzések alatt üzemeltették be a szűrőket, hogy azok mindig maradhassanak tiszták.” Mit számított, hogy a Ruszkai-havasok és a Tarca-hegység árasztotta friss levegőbe jókora füst- és porfelhő is keveredik. A kiöregedett ipari létesítmény nemhogy pénzt nem hozott a hához, hanem keményen vitt. Az új korszak első magánosítása során az 1999-ben jelentkező Gavazzi testvérek, Marco és Stefano, pottom 500 ezer euróért vásárolták meg a részvénytársaság 70 százalékat. Aztán addig csúrték-csavarták a dolgokat, amíg lelépésük

után a román államtól az összeg többszörösét perelték vissza.

Név- és hatalomváltás – kéz a kézben

Az első feljegyzések Nándorhegy vasüzeméről a 18. század végén készültek. A gyár – amely a település és a környék felvirágzásához vezetett – 1796-ban nyitotta meg kapuit. A munkaerőt a monarchia minden tájáról érkező mérnökök, bányászok, vaskohászok, segédek biztosították. Cserében telepedési engedélyt, házhelyet és más állami segílyt kaptak. Innen már csak egy lépés volt, hogy a telepések a környék egyik első birtokosáról és az acélművek résztulajdonosáról, Hofmann Ferdinandról kereszteljék el az akkoriban alakuló és a románok által lakott, jóval régebbi Ohába-bisztrával összeolvadó kolóniájukat. A két település egyesítéséből született meg az a városka, amit a németajkúak Ferdinandsbergnek, a magyarok Nándorhegynek vagy ritkábban Ferdinándhegynek neveztek. A városka mai lakói közül kevesen tudják, hogy településük névadója a jómódú telepes és nem a Hohenzollern-Sigmaringen dinasztia 1914-ben megkoronázott román királya.

A tévhitek táplálására rászólgál a kommunisták rafinériával keveredő ostobasága: a hatalom átvétele után 1948-ban Oțelu Roșura, azaz Vörös Acélra változtatták a település nevét, csak hogy ne emlékeztessen a királyi ház meghatározó alakjára. Időnként egy-egy helyi politikus vagy civil meglebegteti az ötletet, hogy ideje volna szakítani mindennel, ami vörös és a letűnt rendszerre emlékeztet, és visszatérni a régi elnevezésre. Azonban a mindennapok gondjaiba fásult többség csak

CÍMLAPFOTÓ: Paraliov György Győző (balra) és Vigh András (jobbra), a maroknyi nándorhegyi magyarság szószólói

A város bejáratát jelző rozsdás tábla